ВЕЛЕТНІ

Вони проїхали повз темне громадище бавовноочисної машини і тільки тоді побачили освітлений будинок та двомісний автомобіль лікаря біля нього. Зупинившись коло воріт, приїжджі почули гавкіт мисливського собаки.

— Ось ми й приїхали,— промовив літній високий чоловік з відзнаками шерифа.

— Чия це машина? — поцікавився його молодий супутник, який з недавнього часу працював судовим виконавцем округи.

— Доктора Шофілда,— відповів той.— Лі Маккал-лун попросив прислати його, коли я подзвонив і сказав, що ми приїдемо.

— Отже, ви попередили їх!— вигукнув судовий виконавець.— Ви подзвонили, що я їду, і таким чином попередили цих двох порушників закону! То ви отак виконуєте урядові накази?

Шериф, сухорлявий, чисто виголений чоловік, жував тютюн. Він народився і прожив усе життя в цьому штаті.

— Я зрозумів так, що все, чого ви хочете, це заарештувати обох хлопців Маккаллуна і привезти їх до міста,— відповів він.

— Саме так,— відказав судовий виконавець.— А ви попередили їх, дали їм цим самим змогу втекти. Може, ще й поставили уряд перед необхідністю посилати за ними озброєну погоню. Чи ви забули, що самі зараз при виконанні службових обов'язків?

— Ні, не забув,— мовив шериф.— І відтоді, як ми виїхали з Джеффером, весь час намагався розповісти вам про цих людей щось таке, що вам неодмінно треба знати. Гадаю, ці Маккаллуни справлять на вас таке враження, що... Зупиніться за тією машиною. Спершу спробуємо з'ясувати, хто і наскільки тут хворий.

Виконавець обминув автомобіль лікаря, вимкнув мотор, загасив фари і замкнув на ключ дверцята своєї машини.

— Ці люди...—почав він і одразу ж подумав: "Та чи оце старе луб'я з тютюновою жуйкою в роті сам не один з них, незважаючи на посаду, яку займає і яка повинна була б зробити його не таким, як вони?.. Ці люди,— думав він далі,— живуть тут і приховують свої справжні достатки, щоб одержувати урядові субсидії, які вони навіть не збираються використовувати за призначенням, базікають про свої права, замість того, щоб працювати. Вони подають фальшиві відомості, щоб одержувати зернові позики, а потім голосно обурюються і дивуються, коли їх на цьому ловлять. А коли цей самий обдурений уряд вимагає від них зробити одну просту річ — вписати своє ім'я до списку призовників, вони відрубують собі руки або роги..."

Старий шериф рушив уперед. Судовий виконавець попрямував слідом за ним у грубезні нефарбовані ворота і пішов по широкій цегляній доріжці між двох рядів старих занехаяних кедрів до незграбного і теж непофарбованого двоповерхового будинку, у відкритому передпокої якого жевріло м'яке світло лампи. Великий гончак, гавкіт якого вони чули раніше, з гарчанням став у них на дорозі, але з будинку його ніхто не покликав. Виконавець піднявся слідом за шерифом на галерею. Там він побачив чоловіка років сорока п'яти із смаглявим спокійним обличчям і великими руками. Він стояв у дверях і чекав на них. Чоловік цей лише один раз коротко і гостро глянув на судового виконавця, а потім звернувся до шерифа:

— Здрастуйте, містере Гомбольт. Проходьте.

— Здрастуйте, Раф,—відповів шериф.—Хто занедужав?

— Бедді,— сказав той.— Спіткнувся і потрапив ногою в капкан.

— Йому погано? — спитав шериф.

— По-моєму, погано,— відповів чоловік.— Тому ми й послали за лікарем, а не повезли до міста. Ми не могли зупинити кров.

— Дуже шкода,— сказав шериф.— Це містер Пір-сон.— Чиновник ще раз відчув на собі погляд чоловіка з карими очима, спокійними і досить люб'язними на коричневому обличчі. Рука, яку він простягнув, була досить твердою, але потиск її був зовсім слабкий і холодний.— З Джексона,— вів далі шериф.— З судової колегії.— Потім спокійно, що виконавець не помітив жодної зміни в його голосі, додав:— У нього в ордер на хлопців.

Виконавець не помітив ніякої тривоги чи остраху. Тверда рука просто відсунулась від нього, спокійне обличчя вже дивилось на шерифа.

— Ви хочете сказати, що ми оголосили війну?

— Ні,— відповів шериф.

— Не в цьому річ, містере Маккаллун,—зауважив виконавець.— Від них вимагалось лише одне: зареєструватись. Цього разу вони, можливо, нікуди б і не пішли. Але вони відмовились, забули зареєструватись.

— Я розумію,— відповів чоловік. Він не дивився на виконавця, і той не міг би сказати напевно, чи дивився він навіть на шерифа, хоч і звертався до нього: — Ви хочете побачити Бедді? Зараз у нього лікар.

— Зачекайте,— промовив шериф.— Мені дуже прикро, що з вашим братом таке нещастя, але я...— Він якусь мить дивився на Рафа водночас люб'язно й нетерпляче, його волохаті сиві брови насупились, і на мить виконавець побачив у погляді шерифа тс саме, що бачив у короткому погляді хазяїна.

Виконавець був кмітливим чоловіком і вже збагнув, що тут відбувається не те, що він чекав побачити. Але, працюючи кілька років у державній установі і маючи здебільшого справу з людьми з сільських місцевостей, він вважав, що знає їх. Тому, дивлячись на старого шерифа, думав: "Так. Він їхньої породи, незважаючи на посаду, авторитет і відповідальність, що повинні були б змінити його. Ці люди. Ці люди..."

— Я хочу встигнути на нічний поїзд до Джексо-на,— сказав він.— Свої міркування я вже висловив. Скористаймося своїми повноваженнями і...

— Ходімо,— запросив шериф.— У нас ще багато часу.

І виконавець пішов слідом. Йому не лишалось нічого іншого; сердито крокуючи галереєю, він намагався опанувати свої почуття, щоб не піддатися сторонньому впливові. Тепер виконавець усвідомлював, що йому доведеться докласти чималих зусиль, щоб виконати наказ, і що їх від'їзд з заарештованими буде залежати лише від нього самого, а не від старого шерифа. Вони увійшли до спальні. Там він глянув навколо себе вже не з подивом, а з чимось дуже схожим на жах. Це була велика кімната з простою нефарбованою підлогою. Крім ліжка, там стояли два стільці і старомодний комод. Але йому раптом здалося, що цю кімнату заповнили велетні, від самої присутності яких повинні були б вигнутись стіни. Вони були дуже схожі один на одного: міцний довготелесий дід років сімдесяти, трохи вищий за інших, потім ще один, теж сивоголовий, дуже схожий на Рафа; третій, мабуть, того ж віку, що й Раф, але з тонкими рисами обличчя і якимсь диким трагічним поглядом темних очей; два цілковито однакових блакитнооких юнаки, і, нарешті, блакитноокий чоловік на ліжку, над яким схилився вдягнений по-

міському лікар. Усі повернулись і спокійно подивились на нього й шерифа, коли ті ввійшли. А з-за спини лікаря судовий виконавець побачив розірвану холошу та скривавлену, спотворену ногу. Судовий виконавець одразу ж відвернувся, зупинившись біля дверей під цими спокійними твердими поглядами, тоді як шериф підійшов до чоловіка, на ліжку біля якого стояла велика обплетена сулія, схожа на ту, що в ній держав віскі дідусь судового виконавця.

— Привіт, Бедді,— промовив шериф,— Як справи?

— Та сам я, чорт би мене забрав, у всьому винуватий,— відповів чоловік в ліжку.— Стюарт попереджав мене про цей капкан.

— Це правда,— сказав другий старий.

Інші не сказали нічого: вони й далі спокійно і твердо дивились на чиновника, поки шериф не промовив:

— Це містер Пірсон з Джексона. Він привіз ордер на хлопців.

— Нащо? — спитав чоловік в ліжку.

— По закону, Бедді,— відповів шериф.

— Ми ж не воюємо зараз,— заперечив той.

— Ні, не воюємо,— погодився шериф.— Але це новий закон. Вони не зареєструвались.

— Що ви збираєтесь робити з ними?

— Це ордер, Бедді. Забрати з собою.

— Отже, в'язниця?..

— Це ордер,— сказав шериф.

Судовий виконавець побачив, що чоловік в ліжку стежить за ним, спокійно посмоктуючи люльку.

— Налий мені віскі, Джексон,—попросив він.

— Ні,—сказав лікар.— Ви Вже й так випили надто Загато.

— Налий мені віскі, Джексон,— повторив чоловік у ліжку. Він спокійно пихкав люлькою, дивлячись на чиновника.— Ви приїхали від уряду? — спитав.

— Так,— відповів чиновник.— Вони повинні зареєструватись. Це всі повинні зробити. Вони не...

Його голос урвався під поглядом семи пар очей. Чоловік в ліжку і далі посмоктував люльку.

— Ми ж спокійно сидимо тут,—сказав чоловік в ліжку,— і нікуди не збираємось тікати.— Він повернув голову. Двоє юнаків стояли поряд в ногах.— Анж, Люціус,— звернувся він до них.

— Так, тату,—почулося у відповідь, і чиновникові здалося, що це вимовила одна людина.

— Цей джентльмен приїхав аж із Джексона, щоб сказати, що ви потрібні урядові. Гадаю, що найближче місто, де ви можете зареєструватись, це Мемфіс. Ідіть до себе нагору і збирайте речі.

Чиновник рвонувся вперед.

— Стривайте! — крикнув він.

Але Джексон, найстаріший, випередив його. Він також сказав: "Стривайте",—і зараз хлопці вже не дивились на чиновника. Вони дивились на лікаря.

— Як з його ногою? — спитав Джексон.

— Подивіться самі,—сказав лікар.—Чекати не мржна. А везти тепер теж пізно. Мені потрібен асистент і трохи ефіру, звісно, при умові, що він випив не надто багато віскі і зможе витримати анестезію. Один з вас може поїхати в місто на моїй машині. Я подзвоню...

— Ефір? — спитав чоловік на ліжку.— На біса? Ви ж оце сказали, що уже майже все зроблено. Я міг би направити один з різницьких ножів і закінчити все сам, ковтнувши ще разок чи два. Кінчайте це.

— Ви не витримаєте ще одного шоку,— сказав лікар.— Це зараз віскі в вас говорить.

— Годі,— сказав той.— Якось у Франції трапилось нам бігти через пшеничне поле і я наскочив на кулемет, що обстрілював це поле. Спробував перескочити через нього так, як ви перескочили б через огорожу, тікаючи від людини, яка вас б'є. Але мені не вдалось цього зробити, і я опинився на землі. В темряві рана дуже боліла, потім щось ударило мене ззаду в каску, наче молотком по ковадлу, не знаю, що зі мною було, поки я прийшов до пам'яті. Нас зібралось чимало, тих, що мучились біля перев'язочного пункту. Минуло багато часу, поки лікар обійшов усіх. Ну й боляче було тоді. А зараз годі й розмовляти про біль, бо я приклався до цієї сулії. Кінчайте з цим. Якщо вам потрібні помічники, то Стюарт і Раф допоможуть. Налий мені трохи, Джексон.

Цього разу лікар підняв сулію і перевірив рівень рідини.

— Вже доброї чверті немає,— сказав він.— Ви випили кварту горілки з четвертої години, і я не певен, що ви зможете витримати анестезію. Гадаєте, що витримаєте, коли я все швидко закінчу?

— Так, кінчайте. Ногу я скалічив і хочу позбутись

її.

Лікар глянув на спокійні і такі схожі обличчя Мак-каллунів, що дивились на нього.

— Коли б він був у місті, в лікарні, під постійним наглядом, я б, мабуть, почекав, поки миле перший шок і він протверезиться. Але його не можна везти зараз, а кров зупинити не вдасться... Коли б мав хоч ефір або препарат для місцевої анестезії,— зітхнув він.

— Досить,— промовив чоловік на ліжку.— Господь не міг сотворити нічого кращого для місцевої або загальної анестезії, ніж те, що міститься в цій посудині. І нога ця не Джексона, не Стюарта, не Рафа і не Лі. Вона моя. Я почав це і, гадаю, що маю право хотіти, щоб її відтяли так, як мені подобається.

Та лікар не зводив очей з Джексона.

— Що скажете ви, містере Маккаллун? — спитав він.— Ви найстарший.

Але за нього відповів Стюарт.

— Так,— сказав він.— Кінчайте з цим. Що вам треба? Мабуть, гарячої води?

— Так,—відповів лікар.—І кілька чистих прости-радел. Чи є у вас великий стіл і чи можна принести його сюди?

— Кухонний стіл,— відповів чоловік, що зустрів їх біля дверей.— Ми з хлопцями...

— Зачекай,— попросив чоловік на ліжку.— У хлопців нема часу допомагати вам.—Він знову повернувся до синів.—Анж, Люціус,— покликав він.

— Так, тату.

І знову чиновникові здалось, що відповіла одна людина.

— Цей джентльмен, здається, поспішає. Вам краще вирушати. Якщо розміркувати, то вам навіть і збиратись не треба. За день-два ви вже одягнете форму. Візьміть грузовик. Там не буде нікого, хто б міг відвезти вас у Мемфіс і привести грузовик назад, тому ви залишіть його в гаражі "Гайосо Фід компані", поки ми пришлемо за ним. Мені б хотілось, щоб ви записалися в старий шостий піхотний, в якому я служив. Але це тільки моє побажання, а ви ідіть туди, куди вам скажуть. Кінець кінцем не має значення, де ви будете. Уряд свого часу не зробив мені нічого, крім добра, думаю, що так буде і з вами. Запишіться туди, де ви потрібні, і слухайтесь своїх сержантів та офіцерів, поки не станете справжніми солдатами.

— Зачекайте! — крикнув чиновник, виходячи на середину кімнати.— Я заперечую проти цього. Мені дуже шкода, що з містером Маккаллуном трапилось нещастя. Мені дуже шкода взагалі, що все так вийшло. Але тепер це не в моїх і не в його руках. Того, хто не зареєструвався, карає закон. Якщо містер Гом-больт відмовляється виконати наказ, я сам це зроблю і відвезу цих людей в Джексон, де вони повинні

будуть відповісти за свій вчинок. І я мушу попередити містера Гомбольта, що він теж буде відповідати!

Старий шериф повернувся до судового виконавця, його кошлаті брови знову насупились:

— Невже ви ще не зрозуміли, що ми нікуди не можемо їхати зараз? — стиха промовив він.

— Що? —закричав чиновник. Він глянув у ці суворі й серйозні обличчя, що повернулись до нього.— Мені загрожують?

— Ніхто взагалі не звертає на вас уваги,— відповів шериф.— А зараз помовчте трохи — це буде найкраще, і ми дуже скоро зможемо повернутись до міста.

Судовий виконавець замовк і стояв нерухомо, поки ці суворі зневажливі обличчя не одвернулись од нього і не звільнили його від свого байдужого і нетерплячого погляду. Він бачив, як два юнаки підійшли до ліжка, нахилились, по черзі поцілували свого батька в губи, потім повернулись, як один, і вийшли з кімнати, навіть не глянувши на нього. І, сидячи з шерифом в освітленому лампою передпокої, перед зачиненими тепер дверима спальні, він чув, як заторохтів грузо-вик і, розвернувшись, покотився по дорозі; звук мотора завмирав у спокійній теплій ночі, сповненій голосним співом цикад, які ніби теж розуміли, що холод і смерть неминучі.

— Пам'ятаю старого Анжа,— спокійно й розважливо сказав шериф таким тоном, яким дорослі розмовляють з незнайомими дітьми.—Він помер п'ятнадцять чи шістнадцять років тому. Йому було близько шістнадцяти, коли почалась ще та, стара війна. Він записався в армію генерала Джексона і пройшов з нею через Велей до Шарлотсвіля, де

каролінські хлопці помилково підстрелили Джексона того ранку в шістдесят п'ятому році, коли кіннота Шерідана закрила дорогу з Ароматокса до Велея, після чого можна було розійтись по домівках. І він повернувся до Міссісіпі з тим, з чим пішов, одружився і збудував перший поверх цього будинку, де ми з вами сидимо. Тут і народилися хлопці — Джексон, Стюарт, Рафаель, Лі і Бедді.

— Бедді народився пізніше, він ще встиг взяти участь в іншій війні і воював у Франції. Ви чули, що він оце казав. Приніс з війни дві медалі, американську і французьку, але жодна людина й досі не знає, за що він їх одержав. Я навіть не певен, що він розповів це Джексонові, Стюарту й іншим братам. Як тільки він повернувся додому, з медалями та з нашивками, що свідчили про поранення, брати одружили його з дівчиною, яку знайшли для нього заздалегідь, і через рік народилось двійко синів, напрочуд схожих на старого Анжа Маккаллуна. Якби старий Анж був років на сімдесят п'ять молодший, усіх трьох можна було б прийняти за близнят. Я пам'ятаю їх, двох цілковито однакових хлопчаків, диких, як неприручені лошата. Вони ганяли тут вдень і вночі разом із зграєю собак, поки не підросли настільки, щоб допомагати Бедді, Стюарту і Лі по господарству і поратись біля бавовноочисної машини, а Рафу — в догляді за кіньми і мулами, яких він годував, вирощував, об'їжджував і возив до Мемфіса на продаж. Три-чотири роки тому вони вступили на рік до сільськогосподарського коледжу, щоб більше взнати про породисту рогату худобу. Це було після того, як Бедді з братами перестав вирощувати бавовник, бо уряд почав втручатись із своїми порадами. Стабілізувавши ціни і скупивши залишки, людям дали раду і допомогли, хотіли вони того чи ні. Ви бачили цих хлопців там, у спальні, і мабуть, подумали—дивні люди. Того першого року, коли фермерам розказували про нову систему, сюди приїхали урядові агенти і спробували пояснити Бедді, Лі та Стюарту, як зменшити врожай. Уряд, мовляв, виплатить фермерам різницю, і це для них самих буде краще, ніж хазяйнувати самостійно.

"Ми дуже вдячні,— відповів Бедді.— Але допомога нам не потрібна. Ми вирощуємо бавовник так, як завжди: а якщо не зможемо прожити, то це вже наша турбота і збиток".

Так вони й не підписали паперів, а вирощували собі бавовник так, як вчив їх старий Анж! Потім зібрали бавовну, очистили її на власній бавовноочисній машині так, як робили це завжди, і повезли продавати. Лише в Джексоні виявили, що не можуть продати її, бо не мали ніякої ліцензії на продаж. Отже, довелося везти назад...

Проте наступного року вони знов не взяли ніяких ліцензій і теж не змогли нічого продати. Цього разу вони збудували спеціальні клуні для бавовни, а взимку Бедді подався до адвоката, щоб з'ясувати, як усе це сталося. Та коли йому запропонували підписати якийсь папірець, він рішуче відмовився.

Вони більше не займались бавовною, а почали розводити рогату худобу, бо сподівались таким чином уникнути урядового контролю. А ті двадцять два тюки бавовни і досі гниють у клуні... З цими людьми важко щось вдіяти.

— Що ж, гаразд,— нетерпляче перебив судовий виконавець.— Сподіваюсь, зараз ми можемо виїхати до міста?!

— Зараз ні,— спокійно відказав шериф.— Але скоро поїдемо. Звичайно, не сьогодні. Завтра вранці.

Він підвівся. В сусідній кімнаті було тихо. Чиновник побачив, як шериф пройшов через хол і передпокій, відчинив двері спальні, ввійшов туди і зачинив їх за собою. Чиновник сидів нерухомо, прислухаючись до нічних звуків, і дивився на зачинені двері. Двері невдовзі відчинились і з спальні вийшов шериф, обережно несучи якийсь скривавлений пакунок.

— Все,— промовив він.— Потримайте хвилинку!

— Воно ж у крові,—сказав судовий виконавець.

— Дарма,— зауважив шериф.— Ми помиємось, коли закінчимо з цим.

Чиновник узяв пакунок. Старий шериф знову пройшов через передпокій, зник і швидко повернувся з засвіченим ліхтарем і лопатою.

Ходімо,— сказав він.— Тепер ми вже майже

СКІНЧИЛИ.

Чиновник вийшов слідом за ним з будинку і подався подвір'ям, обережно несучи важкий скривавлений пакунок, в якому, йому здавалось, ще відчувалось тепло життя. Шериф широко ступав попереду, ліхтар гойдався біля його ніг, і по землі бігла велика, схожа на ножиці, тінь.

В темряві лунав його веселий голос:

— Наша біда в тому, сер, що за книгами законів ми не бачимо живих людей. Ми вигадали для себе стільки вказівок, рецептів та настанов, що розгублюємось, коли в них не хоче вкладатися життя. Але життя завжди нагадує про себе і завжди бере гору... Ми робимось схожими на тих істот, яких лікарська братія може вивести в лабораторіях. Тих істот позбавляють кісток і кишок, і все ж таки вони живуть, навіть не знаючи, що вони втратили кістки і кишки. А ми втратили твердість характеру, ми майже згодились, що людині вона більше не потрібна; мати цю твердість вважається старомодним. Але є життя, де ця твердість характеру все ще живе, і колись ми також повернемося до неї. Я не знаю, коли це станеться і скільки лиха нам доведеться ще перетерпіти, щоб навчитись цього, але це обов'язково станеться.

Вони вийшли з двору і наблизилися до групи кучерявих кедрів, що бовваніли на тлі зоряного неба. Шериф зупинився і опустив ліхтар на

землю. Йдучи слідом за ним з пакунком, чиновник побачив невеликий клапоть землі, огороджений низьким кам'яним муром. Потім він побачив два горбки з гранітними плитами, поставленими на землю.

— Старий Анж та місіс Анж,—сказав шериф.— Дружина Бедді заповіла поховати себе разом із своєю ріднею. Я гадаю, вона була б зовсім самотньою тут, серед самих Маккаллунів. Ну, тепер подивимось. —Він постояв мить, спершись підборіддям на руку; чиновникові він здався напрочуд схожим на стару леді, яка вибирає місце для вазона.— Вони повинні лежати зліва направо, починаючи з Джексона... Отже, Бедді буде приблизно тут.— Шериф підсунув ліхтар ближче і взяв лопату. Потім побачив, що судовий виконавець все ще держить пакунок. — Покладіть його,— сказав він.— Спочатку треба викопати яму.

Чиновник поклав пакунок на кам'яну огорожу, а шериф заходився копати, вправно і швидко, не припиняючи розмови:

— Так, сер. Ми забули про родину. Життя стало дешевим, а ним треба дорожити. Життя — це дуже цінна річ. Я маю на увазі не те, щоб прожити від одного профілактичного огляду у лікаря до другого, а честь, гордість і дисципліну, без яких людина гірше зберігається, втрачає свою цінність. Ось те, чого ми повинні навчитися знову. Можливо, з цим багато клопоту, неприємного клопоту—навчити нас цього знову. Можливо, подорож до Вірджинії, бо його мати родом звідти, війна і повернення додому було тим, що навчило старого Анжа. Як би там не було, він це засвоїв, і досить добре, і заповів це своїм хлопцям. Ви помітили — все, що Бедді повинен був зробити, це сказати хлопцям, що час іти, бо уряд покликав їх? А як вони попрощалися з ним? Дорослі люди цілують один одного, не криючись і без сорому... Ось це мені й хоті-

лося вам сказати... Все,— промовив він.— Яма досить велика.

Шериф рухався легко і швидко: перш ніж чиновник встиг відповісти, він поклав пакунок у вузьку яму, швидко засипав його і зарівняв землю лопатою. Потім підвівся, взяв ліхтар і з полегкістю зітхнув.

— А тепер ми вже можемо повернутись до міста,— сказав він.